

mi vremena preostane, točnije ću cijelu okolicu pregledati i iztražiti, nebi li se još štogod našlo. Nadje li se što, o tom će ubavješćena biti Vaša Veleučćenost*.

U koje doba spadaju ovi nadpisi, nije moguće točno opredjeliti. Po licu pisma i načinu poredanja čini se, da polaze iz druge polovice drugoga stoljeća. U ovih nadpisih spominju se tri rimske legije, naime:

LEG · I · AD*ju*trix

LEG · X · Gemina

LEG · XIII (LEG · XIII Gemina)

Po Mommsenu (Corp. Insc. Latin. III. p. 482. Hermaes vol. 3. p. 109.) sve tri ove legije došle su iz Njemačke u Panoniju koncem prvoga stoljeća il početkom drugoga; te *I adiutrix* stanovala je u *Brigetione*, *X gemina* u *Vindobona* a *XIII gemina* u *ad Flexum vel Carnuti*; ali znamo po istom za stalno, da su one ostale u Panoniji na vjekove.

S. Ljubić.

Predpovjestni spomenici vrličke okolice u Dalmaciji.

(Nastavak.)

Njekoji grobovi bili su složeni na mali okrug, načinjen od prostog kamenja, medju koje je nepravilno sasipalo kosti mrtca, koje je onda poklopilo pločom; ili su pako grobovi složeni na mali četverokut poput onih kod *Swinscoe Hill* u Englezkoj (Baer-Hellwald: *Der vorgeschichtliche Mensch*, Leipzig 1874, str. 356). Od predmeta nismo u tim grobovima ništa našli. Vjerojatno su ti mrtci bili spaljivani ili pako macerirani, kao što imamo primjer u gomili kod *Barakovca* blizu Foče, u Francezkoj, u jugoiztočnoj Španiji i drugdje, a taj običaj nalazimo i danas u Patagonaca.

Začudno je, da skoro u ni jednom grobu nismo našli kosti u običnom položaju, već sve smiešane, a glave okrenute ponajviše licem k zemlji. U nekotim grobovima bilo je pokopano više mrtvaca. Grobovi su većinom popodjeni pločom, a samo u jednom slučaju nadjosmo crip. Lubanje su sve doliocefalne.

Od predmeta našli smo u pojedinim grobovima ovo:

I. a) Vršak koplja sa dva šiljka, dug 9·8 cm., od željeza;

b) željeznu iglu, dugu 10·3 cm., c) željeznu udicu, dugu bez pregnutog vrha 6·9 cm., d) željeznu kariku sa promjerom od 2·5 cm.

II. Dvije narukvice od tuča, jedna od proste tanke žice sa razširenim krajevima, koji su jednostavno urešeni, a druga od savijene žice bez drugog uresa. Promjer 5 i 6 cm.

III. Naušnica najjednostavnije vrsti: na tankoj mjedenoj žici visi komadić žutkastog stakla.

IV. Komadić željeza.

V. Četiri narukvice jednake veličine od tuča, sa razširenimi krajevima, koji su jednostavno urešeni. Nutarnji je promjer najbolje sačuvane narukvice 5·2 cm., a vanjski 5·9 cm.

VI. a) Tri komadića željeza, b) krasno sačuvana igla od fibule, duga 5 cm., i c) dvije narukvice od tuča, iste veličine i jednako urešene kao i one četiri iz prije navedenog groba.

VII. Petlja od zaponca i željezna karika.

VIII. Taj grob nam je dao najljepši nalaz: a) nož, dug bez drška 22 cm., a sa držkom, kog je mnogo odkinuto, 25·5 cm., b) komad vrlo šiljatog noža dug 14 cm., c) kariku od tuča sa promjerom od 1·5 cm., d) mali zaponac od tuča podpuno sačuvan sa petljom i jezičcem, dug 2·8 cm., a širok 1·5 cm., e) srebren prsten bez kamena (jer izpao) sa promjerom od 1·8 cm., f) okvir većeg rimskog zaponca od mjedi u promjeru od 2·9 cm., sa 4·5 cm. dugim jezičcem. Okvir je izvrstno sačuvan, a vrlo je sličan onome, što ga je našao na visoravni Rakitno u Hercegovini g. rud. satnik V. Radimsky, samo se krajevi našega ne približavaju toliko jedan drugomu, a maleni zavojci sačinjavaju pri pregibu okrugle otvore, i ne svršuju u jabučicu, već u oštar šiljak (Glasnik, godine 1891. knj. IV. str. 417).

g) Svakako najljepši je predmet iz tog groba jedna krasno sačuvana fibula. Ta fibula ima oblik luka, sva je liepo urešena, a osobito zapon. Od tuča je, duga je 8 cm., visina luka 1·5 cm., dužina zaponca 4 cm., dužina priečnice 4·5 cm., a dužina igle 4·1 cm. Priečnica je urešena u sredini i na krajevima jabučicama. U zaponu imade liepo i spretno učvršćen jezićac, koji je po svoj prilici služio zato, da čuva zapetu iglu, da slučajno iz zaponu ne izskoči. Fibula je u ostalom vrlo slična onoj prije opisanoj iz groba kod Joića, i onim dvjema nadjenim kod Ljubuškog u Hercegovini i na gradini kod Srebrenice u Bosni (Glasnik, god. 1889. knj. III. str. 90., god. 1891. knj. I. str. 17).

IX. Jedan komad bridaste, 5·4 cm. duge i 6 mm. široke šipke od tuča, liepo na krajevima urešene i providjene klincima. Vjerojatno komadić od kakvog uresa.

X. Zaponac sa petljom i jezičcem od tuča, dug 6 cm., a 3·1 cm. širok. Nadalje 2·5 cm. dug i širok okvir zaponca od tuča bez petlje i jezičca, i dva komada željeza, jedan od noža, a drugi od nječeg drugog.

XI. U tom grobu nadjosmo krugljastu urnu, pečenu prilično dobro od ilovače bez primjese krupnijeg pieska, sa običnom ručicom na jednoj strani, koja se odbila. Urna je visoka 14 cm., promjer joj je u sredini 11·5 cm., a urešena je samo prostim okruzima. Grljak u promjeru od 3 cm. bio joj je pokrit malim okruglim zaklopcem, koji se je pri vadjenju sav zdrobio. Nadjena je sasma napunjena crne zemlje. Vrlo je slična onoj maloj pateri, što je nadjena u Potirni na otoku Korčuli (Viestnik hrv. ark. društva, g. IX. str. 110).

XII. Urna duguljasta oblika, gore šira dolje uža, ima mjesto ručice na jednoj strani mali uzvisak, a dolje svršava posve oštro. Duga je (u koliko je sačuvana, jer dolje nješto odbila) 20 cm., najveći joj promjer 8·5 cm., a promjer grljaka 2·7 cm.

XIII. Mala urna sa ručicom, visoka 10·5 cm., promjer najveći 7·5 cm., a grljaka 2·4 cm. Pri odkapanju sa strane malo odbita, ali u ostalom dobro sačuvana, a urešena samo sa tri prosta kolobarića.

13. Nekropola nad Kotlušom broji preko stotinu gomila razne veličine. Jednu sa promjerom od 6 m. pokušali smo razkapat i nadjosmo jedan grob obložen i pokrit pločama, i u toj istoj gomili južno, nadjosmo kostiju na kupu, ali od predmeta ništa. Glava u grobu, složenom od ploča, bila je okrenuta ka zapadu.

14. Kojih desetak minuta od te nekropole SZ preko doline vide se na mjestu, zvanom Pjeskulja, dvije ogromne gomile, u koliko nam poznato, najveće u svem kraju, sa promjerom od 30 m. i više. Jedna je od druge odaljena kojih 50 korčaja. a okružava ih mnogo manjih gomilica. Na jednoj od tih velikih gomila našao je jedan pastir, prevrćući dokon kamenje, jednu četverouglastu iglu od tuča, dugu 20 cm. Igla je svinuta od udaranja kamenom, ali inače dobro sačuvana. Pri glavi se nješto razširuje i ima pravilno probušen otvor, iza koga se nalazi poveća jabučica, koja svršava u šiljak.

15. Na gradini nad Kosorima pokušali smo kopati na naj-

većem nasipu od kamena, ali ne nadjosmo ništa do tri debele ručice od lonaca i jednu čvrstu kariku pečenu od zemlje mnogo pomiješane sa krupnijim pieskom. Promjer joj je nutarnji 3·2 cm., a vanjski 7·5 cm.

Ta gradina ima osim utvrdnog zida na samom vrhu briega, sa lako pristupne strane, jošte tri druga utvrdna zida, koji se jošte dobro razpoznaju.

16. Prije nego se dodje pred veliku špilju Cetinku, nad samim vrelom Cetine, vide se na lievu ruku dvije velike gomile sa promjerom od 12—16 m.

To bi bili predpovjestni spomenici vrličke okolice, u koliko ih do sada nadjosmo i spazismo.

Pop Petar Stanić, župnik.

Sredovječni natpis na O. Mljetu (u Dalmaciji).

† HIC REQ	Čita se: † Hic req
ESCIT BA(NVS)	escit ba(nus)
DESSA PA	Dessa pa
TER MIRIS	ter Miris
LAVI ES BARDE	lavi es Barde

Pločica vap. šir. m. 0·26, vis. m. 0·21. Ova je pločica ugrađjena s desne strane sakrarija u slavnomu Benediktinskomu hramu sv. Marije u Lagu (Jezeru, na otoku Mljetu). Pločica se je osolila od duga vremena, te su njeka slova izjedena, te nesigurna, t. j. u riječi *Banus*, ono je *nus* potkorušilo se; u riječi *Dessa*, ona se dva s jedva razpoznaju; u riječi *Mirislavi* *Mi* je je nesigurno, te bi se moglo pročitati i *Borislavi*; u riječi *Barde* je *r* poput *l* svezana starobosanskim *l̃*.

Nije mi poznato mjesto *Barde*, al je poznato *Barga*, t. j. *Comites Branivojenses ex Barga, oppido Chelmensis provinciae, oriundi*. S lijeve je strane druga pločica (objelodanjena je u Viestniku III. 1887., str. 87.), al nijesu udarene pknje:

✱ (kao ruža) IHQ · RE · QVI ·
 E · SIT · DO · BRO
 MR · CVM · OI · DO
 MO · SV · H · H · NI ·
 DNI · M · Q · Q · O ·
 X · X · V · I · I · I · I · O ·